

JEK LONDON ASARLARINING O'ZBEKCHA MUQOBILI VA FARQLI JIHATLARI

Isakova Barchinoy Ne'matovna

Farg'ona Davlat Universiteti

Lingvistika (ingliz tili) mutaxassisligi magistranti

O'zbekiston Respublikasi IIV Farg'ona akademik litseyi

ingliz tili fani o'qituvchisi

barchinoyisakova89@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada realist yozuvchilardan biri bo'lgan Jek London asarlarining o'zbek yozuvchilari tomonidan yozilgan muqobil varianti va ularning farqli tomonlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: obraz, hikoya, ertak, afsona, eskimoslar, ekspozitsiya, kulminatsiya, nihoya, tugun, yechim.

ABSTRACT

The article describes the alternative versions of the works of Jack London, one of the realist writers, written by Uzbek writers and their differences.

Key words: image, story, fairy tale, legend, Eskimos, exposition, climax, ending, knot, solution.

KIRISH

XIX asr oxiri XX asr boshlarida o'z faoliyati va asarlari bilan butun afkor ommaning diqqatini tortgan amerikalik adib Jek London ijodi va hayotiy biografiyasi adib bilan zamon nuqtayi nazaridan deyarli ketma-ket yashagan, ijtimoiy kelib chiqishi va hayot yo'li ma'lum ma'noda yaqin bo'lgan Abdulla Qahhor e'tiborini ham qozongan. Abdulla Qahhor, o'zi e'tirof etganidek, Jek London asarlari bilan tanish bo'lgan. Adabiyotshunoslarning kuzatishiga ko'ra, u Jek London adabiy maktabidan bevosita ta'sirlangan. Abdulla Qahhor o'zining bir qator hikoyalari, "Sarob" romanini yaratishda amerikalik adibning "Martin Iden" romani syujeti skeletidan, shuningdek, yozuvchining biografiyasidan foydalangan.

Jek London hayotning butun mashaqqatlari, ziddiyatlari, miqyoslari bilan to'qnash keladi va keyinchalik bularning barini o'z asarlarida badiiy qayta gavdalantiradi. Mana shu hayotiyli sabab adib romanlari, qator povest va hikoyalari, pyesalari butun jahon kitobxonlarining sevimli mulkiga aylangan.

Jek London hikoyalari hamisha qahramonning rang-barang ruhiy holati tasviriga duch kelamiz. Jek London ko'p hollarda qahramonning ichidan turib uning ichki olamini kashf qiladi. Abdulla Qahhor hikoyalari qisqaligi, asosan, qahramon

ruhiy holatining uning qiyofasidagi aksi tasviri, qahramon nutqi va detallarga asoslangani bilan ajralib turadi. Abdulla Qahhor Jek London singari bir yoki bir necha voqeani batafsil, barcha ikir-chikirlari bilan qalamga olmaydi. Adibning hikoyalari voqelikning bir momentini qayd etgan fotosuratlariga o'xshaydi. Ularda har bir so'z, detal yoki tafsilot Sharq mumtoz lirikasidagi singari kuchli ramziy yukka ega va mana shular orqali qahramonning ichki olami kashf etiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Har ikkala adib ijodida badiiy psixologizm kompozitsion asos darajasiga ko'tarilgan hikoya bor. Bu – Jek Londonning “Buyuk sehrigar” hamda Abdulla Qahhorning “Ko'r ko'zning ochilishi” hikoyalari. Har ikki hikoyada ham qahramonlar inson psixologiyasidan foydalanib o'z maqsadlariga erishadilar. Bu ikki hikoya psixologik motivning kompozitsion asos darajasiga ko'tarilishi, syujeti bilan bir-biriga yaqin bo'lsa, “Hayotga muhabbat” hamda “Ming bir jon” hikoyalari g'oyaviy jihatdan mushtarak. Har ikkala hikoyada ham hayot va o'lim oralig'ida turib, tirik qolish uchun kurash olib borgan qahramonlar tasvirlanadi.

Jek Londonning “Kish haqida qissa” hikoyasi qahramonlikka asoslangan hikoya bo'lib, bu o'smir yigitlarning qanday qilib yuksak natijalarga erisha olishi va xalqining ishonchli vakili bo'lishi ko'rsatadigan asardir. O'zbek adabiyotida o'smirlarning bunday matonatini ko'rsatadigan qissalar ko'p. Lekin ularning aksari Xalq og'zaki ijodiga mansub hikoyalardir. Misol uchun Uch og'a-ini botirlar. Bu hikoyada kenja uka huddi Kish singari matonat ko'rsatadi va aka-ukalarini turli balolardan saqlab qoladi. Yoki “Alpomish” dostonini olsak; unda olti yoshga yetgan Alpomish o'zining dovyurakligi va kamon otish mahorati bilan elda ardoq topadi. Va keyinchalik ulg'aygandan so'ng u o'z qavmini dushmanlardan ozod qilishga erishadi. Lekin zamonaviy o'zbek adabiyotida Jek Londonning “Kish haqida qissa” asariga o'qxshash qahramonlik hikoyasi deyarli uchramaydi. Lekin uning xarakteri va obrazi nuqtai-nazaridan uni turli asarlar bilan solishtirish mumkin. Masalar: Kishning xarakter xususiyatlari, o'zidan kattalarga haq nuqtai nazaridan ters gapira olishi G'afur G'ulomning “Shum bola” qissasidagi Qorajon obraziga yaqindir.

Masalan: “ – *Ug-Gluk, sening xotining bor, - dedi Kish, - xotiningni nomidan gapirasan. Sening ham Messuk, yana onang ham bor, sen shular nomidan gapirasan. Mening oyimning esa mendan bo'lak hech kimi yo'q. Shuning uchun ham men gapiryapman*” kabi nutqlardagi qat'iylik, o'zidan katta inson bilan ham bevosita so'zlasha olish “Shum bola” qissasidagi Qorajonning quyidagi so'zlari bilan taqqoslash mumkin:

“- *Xo'jayin, - deyman, - o'zingiz ham odamni juda xit qilib yuborar ekansiz-da! Butun boshlik o'likning arvofiga sham yoqmay, lampa yoqiladimi? Kelgan arvoh*

nimaning shulasi bilan o'ynashadi. Axir, kosaga suv quyib, ustiga olma shoxi qo'yiladi. Kelgan arvoq avval shoxga qo'nib o'tiradi. Bir nafas damini rostlagandan keyin haligi shamning pirqirab turgan shulasi bilan o'ynashadi."

Bu ikki asar bir biridan syujet va obraz jihatidan farq qilsada, ikki asar ham bir davrda yozilgan va obrazlardagi qat'iylik va o'ziga ishonch bir-biriga yaqin.

Bundan tashqari tarjimonning mahorati bilan ochib beriluvchi qismalar ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, "Kish haqidagi qissa" hikoyasida bosh qahramon Kish: " – Ey, Klosh Kvan! – dedi u. – Yosh bola joduni qayoqdan bilsin? Jodugarlik bolalarning ishimi? deya qishloq oqsoqolining shubhasi noo'rin ekanligini isbotlashga harakat qiladi. Shunday epizod "Shum bola" asarida ham uchratish mumkin:

"- Axir, boshida bay qilishgan edik-ku, aylanay xo'jayin, har zamonda bir yolg'on gapiraman, deb.

- Bu o'sha yolg'oningmi?

- Lekin hammasi emas edi.

- Agar hammasi bo'lmasa, butun yolg'on qilsang, men xonavayron bo'lar ekanman-da, tur-ey, padaringga la'nat seni, qorning oshga to'ymasin, juvonmarg bo'l! Haydang bu kazzobni!"

Albatta ikkala obrazdagi bola ham o'smirlik yoshidagi va qoni qaynoq, adolatsizlikka chiday olmaydigan xarakterga ega. Lekin birida qahramonlik obrazi bo'lganligi bois, bosiqlik, vazminlik va dadillik bor. Ikkinchisida esa xazilga monandlik, aldoqchilik xarakteri va hislatlariga ega

Bundan shu narsa kelib chiqadiki, tarjimon asarni tarjima qilishdan avval muallifning uslubini aniqlashi kerak. Aks holda, muallif uslubining kaliti topilmas ekan, ayni bir asarni eng iste'dodli ijodkor tarjima qilgani bilan ham chinakam san'at asari bunyod etilmay qolaveradi. Ikki ijodkor: yozuvchi va tarjimon bir-birlarini tushungan taqdirda esa yuksak so'z san'ati namunasidan yana bir san'at asari tug'iladi. Har bir badiiy asar muayyan bir davrda bo'lib o'tgan voqealarni tasvirlaydi. Chunonchi, tarixiy mavzuda yozilgan asar hozirgi zamon kitobxonini xalq hayotining tarixi bilan tanishtiradi, uni o'tmishga yetaklaydi. Tarjimada davr ruhi, davr nafasi, davrning adabiy tili tushunchasi bilan bog'liq yetakchi mayllarni aks ettirish jiddiy murakkab va kompleksdir. U shuning uchun ham kompleks xarakterga egaki, bu yerda masalani faqat bir davr, muayyan yozuvchining ijodidan qilingan tarjimalar, bir tarjimon qo'llagan tajriba, va nihoyat, alohida olingan bir adabiy janr doirasida qilingan tarjimalar bilan chegaralangan holda tahlil qilib bo'lmaydi. Badiiy asar tilining yuqorida qayd etilgan xususiyatlari unda ko'pgina til vositalarining ishlatilishi natijasida yuzaga keladi. Tarjimon ana shu vositalarni o'rganadi va ularni

mukammallashtiradi, ayrim hollarda yangi til vositalarini kashf etib, xalq tilini boyitadi.

XULOSA

O'quvchilar va ba'zi adabiyotshunoslar orasida, badiiy adabiyotning alohida tili bor, degan fikr yuradi. Bu noto'g'ri. Badiiy adabiyotning xalq tilidan ajralib turuvchi alohida tili bo'hshi mumkn emas. Agar shunday bo'lgan taqdirda, badiiy adabiyot keng omma tomonidan tushunilmas edi. Badiiy adabiyotning alohida tili bor, degan fikr badiiy tilning o'ziga xos xususiyatlarining ahamiyatini xaddan oshirib baholash natijasida kelib chiqqan. Yozuvchi xalq tilining boy xazinasidan istaganicha material oladi.

Asarning badiiy to'qimasida yuzlarcha maqollar, maxsus ifodalar, turli -iboralar, gaplar, qochirimlar, so'z o'yinlari tovlanadi. Ana shular tilni jonli, obrazli bir tilga aylantiradi. Badiiy asar tilini jonli va obrazli qiladigan vositalar badiiy til vositalari deb ataladi. Ba'zan muallif voqeani bamaylixotir, jiddiy holda hikoya qiladi-yu, ammo so'zlarning asl ma'nosiga qarama-qarshi ma'noda qo'llab, biror kishi yoki hodisa ustidan kesatiq bilan, masxaromuz yashirin kuladi. So'zlar va iboralaraing kesatiq va piching bilan o'z ma'nosiga qarama-qarshi ma'noda ishlatilishi ironiya (kinoya) usuli deyiladi. Jek London ijodida kapitalistik jamiyatdagi, o'sha davr turmushidagi salbiy voqea-hodisalar va salbiy harakterlarga qarshi kurashda ironiya va sarkazmlardan keng foydalanadi. Haqiqatan ham, ironiya shunday usulki, yuzaki qaraganda, so'zlovchi jiddiy gapirayotganga o'xshaydi, ammo uning tagida haqiqiy ma'noga qarshi bo'lgan yashirin kulgi yotadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Sulaymonov M. Avlodlar estafetasi. "Tarjima sanati" akolalar tuplami. T.: G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1976, 214-betlar.
2. Oltin sarob. T.: G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1972
3. У. Федеров А.В. Введение теорию перевода, М., 1953 стр. 139.
4. Влахов С, Флорин С. Непереводимое в переводе. М., 1980, стр.439-440
5. Pulatov Yu. Badiiy asarda nomlar tarjimasi. T.: Fan, 1967, 37-bet
6. Быков В., На родине Джека Лондона, М., 1962.
7. Jek London. Kish haqida qissa. – Toshkent.: Yosh Gvardiya, 1979. – 59 b
8. www.ziyouz.com kutubxonasi.